

Hónapló

Dalos György

Thomas Mann, petíció, afgán kincs

Berlin, 2025. szeptember 13.

Szombat délelőtt volt, 1955 kora ősze. Aznap talán nem volt tanítás az akkor még Sztálin úti általános iskolában, vagy csak elmaradt az utolsó óra, mindenestre korábban hazaengedtek bennünket. Senki nem volt otthon, s egyedül lévén a lakásban bekapcsoltam a néprádiót, amelyet egy évvel korábban vettünk nagyanyám prémiumából, amelyet a Sapka-Kalap KTSZ-ben végzett szorgos segédmunkási tevékenységéért kapott. Jóllehet ez az akkor 350 forintot kóstáló készülék csak a Kossuth és a Petőfi adásait hozta, de így is megnyitotta előttünk a világot. Kis kétszobás Lenin körüti lakásunkba öt földrésről áramlottak be a hírek. Már a bemondó telt baritonja is izgalomba hozott: „Dél van. Híreket mondunk.” Az aznapi vezető hír pedig így hangzott: „Meghalt Thomas Mann német író.”

Egyáltalán nem a műveltségemet akarom fitogtatni, de tény, hogy akkor, tizenkét évesen tudtam, ki volt az a német író, akinek a halálhírét közölték. Egy osztálytársam hívta fel rá a figyelmemet azzal, hogy van ennek a Mannnak egy regénye, az *Egy szélhámos vallomásai*, amely tele van pikánsnál pikánsabb részletekkel. Nosza, bementünk a Szabó Ervin Könyvtár Andrásy úti fiókjába, de ott nem adták ki a könyvet, mondván, hogy túl fiatalok vagyunk a témához. Osztálytársam apja postás volt, és a Postás Szakszervezetnek is volt könyvtára a Benczúr utcában. Nyomban beiratkoztunk, és akadály nélkül kölcsönvettük az áhított művet. Felix Krull kalandjaiban nem csalódtunk – a könyv felért egy szexuális felvilágosítással.

A *Varázsheggyel* már magam kísérleteztem. Itt a Szabó Ervin sem akadémizál, és az olvasmány is tetszett, bár messze nem annyira, mint az *Egy szélhámos vallomásai*. Pedig volt mihez kapcsolnom a cselekményt: mindazokat a vizsgálatokat, amelyeken Hans Castorp keresztülment, az egész kezelési procedúrát jól ismertem a magam tapasztalatából: tízévesen nyolc hónapot töltöttem a farkasgyepűi tudószanatóriumban – orvosok, nővérek, röntgen, vérvizsgálat, napozás –, minden ismerősnek tűnt. Igaz, a csendespihenőt megrögzötten utáltam, de pokróc alatt elemlámpával is kiolvastam néhány könyvet. És persze mi is beszélgettünk egymással, mint Dr. Leo Naphta és Lodovico Settembrini, ha nem is filozófiai témákról, de nyilvánvalóan megvitattuk a berni vébé futballmeccseit – együtt gyászolva a nemzettel a nyugatnémetektől elszenvedett vereség miatt. Madame Chauchat persze odébb volt, de részemről mégis kibontakozott holmi szerelemféle, bizonyos Ági, a lánypavilon egyik, egyébként kavernás tünetben szenvedő ápolója iránt. A bakonyi varázshegy azután végigkísért fél élete-

men, minthogy az „elmeszesedett góccok”, mint valami priusz miatt évenként szűrésre hívtak be a Dévai utcai tüdőgondozóba.

De térjünk vissza Thomas Mannhoz. Utóbb sok mindent, ha nem is mindent olvastam tőle, főleg a novelláit, elbeszéléseit. A *Friedmann úr, a törpe* tragikumája vagy a *Mario és a varázsló* hideglelés zárójelenete maradt meg bennem. Érdekes módon a *Halál Velencében* filmként jobban megindított, mint olvasmányként. Viszont a nagyregények közül csak a *József és testvérei* gyakorolt rám mély benyomást, és ma már nehéz volna eldönteni, hogy ebben mennyire maga a mű vagy inkább az olvasás körülményei nyomtak többet a latban. A könyvet ugyanis eléggé speciális helyről: a Büntetésvégrehajtási Intézet tököli börtönkórházának könyvtárából kölcsönöztem ki. Oda pedig – ezt már a *Mozgó Világban* megírtam – 1971 tavaszán huszonöt napi elzárására kerültem be, mert barátommal, Haraszti Miklóssal megtagadtuk a reánk rótt rendőri felügyelet szabályainak betartását, és fogva tartásunk ellen éhségstrájkjal tiltakoztunk. Ez utóbbit nem önfényezésből említem, csak azért, hogy megmagyarázzam a kórházat mint helyszínt.

A kedves nővér, aki naponta többször is megjelent egyszemélyes kórtermemben, valójában magánzárkában, elmondta, hogy van ám e nemes intézménynek könyvtára is. Nem sokkal később meglátogattam a könyvtáros-rab és válogathattam a nem túl gazdag kínálatból. Tekintettel a hátralévő még tetemes időre, a *József és testvéreire* böktém az ujjammal, a két kötet 1500 oldal terjedelme elegendőnek bizonyult huszonöt napi olvasáshoz. Másnap meg is jött mindkét könyv, rajtuk az eredeti tárolóhely, a jászberényi börtön pecsétje. Így azután a mesterséges táplálás és a rendszeres orvosi vizsgálatok mellett szellemi táplálékban is bőven lett részem. Meg kell mondjam, hogy kevés olvasmányom töltött el ennyi vigaszos gyönyörrel. Élveztem Mann mindenén átütő iróniáját, a bibliai anyag olyasfajta racionalizálását, amelyet utoljára Babitsnál, a *Jónás könyvében* tapasztaltam. Mindeközben izgultam a hősért, bár örültem volna, ha kevesebb ellenállást tanúsított volna Putifárné ostromával szemben – szerintem Thomas Mann is a nővel rokonszenvezett. Aztán bekövetkezett az elkerülhetetlen pech: az első résznek épp a derekáig jutottam el, amikor véget ért a kiszabott huszonöt nap, és egy rabkocsi Tökölről elfuvarozott a hatodik kerületi rendőrkapitányságra, ahol átvehettem az elbocsátó levelet. Persze hogy örültem a szabadságnak, de kicsit sajnáltam az otthagytott olvasmányt.

Egy ideig még fogadkoztam, hogy az első antikváriumban megveszem Thomas Mann összes műveit, de aztán az élet ment tovább, egyik lektűr jött a másik után, családalapítás, írásosság, politizálás, ellenzékiesség, majd a rendszerváltás, és József, aki több mint három hétig zárkatársam volt, nálam azóta sem szabadult ki az egyiptomi fogságból.

*

Őszintén sajnálom, hogy a magyar zsidóság, ki tudja, hányadszor, megint kettészakadt, ezúttal a gázai háború kapcsán. Az történt, hogy mintegy háromszáz zsidó és nem zsidó személyiség petíciót tett közzé „palesztinok és zsidók közös emberiségéért”, és szolidaritását fejezi ki „az izraeli–palesztin konfliktus

minden érintettjével: az október 7-i támadás zsidó áldozataival és a Gázában ártatlanul elhunyt palesztin áldozatokkal éppúgy, mint a jelenleg is szenvedő zsidó túsokkal és gázai lakosokkal”. A nyilatkozat elvként mondja ki, hogy „minden zsidó és palesztin élet egyformán értékes”, vagyis hogy a Hamász fogságában sínylődő zsidó túsok éppúgy méltóak együttérzésünkre, mint az izraeli blokád alatt éhező Gáza palesztin lakosai. Ezzel az állítással nehéz nem egyetérteni – áldozat = áldozat, egyszerű, már-már számtani igazság.

Innentől a petíció szerzői politikába tévednek. Gondolom, az egyensúly kedvéért személyekkel példálózna: „Netanjahu nem egyenlő a világ, sőt még Izrael zsidóságával sem. A Hamász nem egyenlő a palesztin emberekkel. Igenis lehetünk egyszerre zsidó- és palesztinpártiak.” No mármost, ami Netanjahut illeti, ez a politikus belőlem, mint magyar, tehát nem izraeli zsidóból, spontán ellenszenvet vált ki, nem annyira hirdetett programja, mint inkább nyersége, gőgös habitusa folytán, de főleg amiatt, hogy 2023. október 7-én stábjával együtt nem tudta megvédeni állampolgárait. Ugyanakkor mégiscsak azt az országot vezeti, amelyet palesztin terroristák aznap galád és gyilkos módon megtámadtak, és máig túsokat tartanak fogva. A Hamászt a petíció csak szervezetként nevesíti, és bár bőven igaz lehet, hogy „nem egyenlő a palesztin emberekkel”, e különbség nem olyan szembetűnő, mint Izrael esetében, ahol a túsok hozzátartozói naponta tüntetnek a kormány ellen szereteteik védelmében. Mégis, miközben értem és méltánylom a felhívás pacifista jóindulatát, egy mondatuk, mihelyt megpróbálom kimondani, torkomon akad: „Igenis, lehetünk egyszerre zsidó- és palesztinpártiak.” Már az „igenis” dacos eltökéltsége is zavar – kivel dacolva vállaljuk ezt a kettős identitást? És mi az, hogy „egyszerre” legyünk ilyenek és olyanok? Egyidejűleg? Egyenlő mértékben? Nem volna jobb különbözni, és ezt a különbözést megtartani legalább a fegyverszüneti egyezményig?

*

Illyés Gyula a *Nyugat* 1931. májusi számában közzétett egy epigrammát *Óda egy hivatalba lépő afgán miniszterhez* címmel. Íme az első pár sor: „Nem lopsz te többet! Ami még lopható / s egyáltalán mi még emelhető vala: / magas elődeid már mind elemelék...” Valahányszor ez a kis szatíra szemem elé került, biztos voltam benne, hogy képes beszéddel van dolgom. A költő nyilvánvalóan korának korrupt viszonyait írta le képes beszéddel, talán nem is a cenzúra miatt óvatoskodva, hanem játékos kedvtelésből folyamodott a hasonlathoz.

Valami azonban szöveget ütött a fejembe. A más vagy kitalált nemzet nevében gyakorolt társadalombírálat régebben is dívott a magyar költészetben: gondoljunk csak Csokonai „Konstancinápoly” allegóriájára vagy Petőfi *Okatootáia* című versére. De miért folyamodott Illyés 1931-ben az afgán hasonlathoz? Mit tudhatott ő az 1930-as évek elején erről a kelet-ázsiai országról, különös tekintettel az ottani uralkodó elit lopási hajlandóságára? Nos, elég sokat. A hozzáférhető korabeli sajtóban Afganisztán népszerű téma volt. Törzsi harcok, puccsok, kivégzések sorjázta a napi hírek között. 1929-ben Amanullah királyt egy udvari összeesküvés megfosztotta trónjától. Me-

nekülöben – nem poggyász nélkül! – Róma felé vette útját, s ott is maradt 1960-ban bekövetkezett haláláig.

Nem sokkal később, 1930. március elején valamennyi napilapban megjelent egy rendőri hír. Eszerint egy magát rendőrkapitánynak álcázó, egyenruhás szélhámos lopott kincsek keresésére hivatkozva rendkívül értékes bizsukat „kobzott el” egy római ékszerésztől. „Az ellopott ékszerek között több afgán koronaékszer van, amelyeket Amanullah király adott el Rómába érkezése után, hogy készpénzhez jusson. Az afgán koronaékszerek csoda szép arany karkötőkből, gyémánt fülbevalókból és ritka gyöngyökből állnak.” Az ékszerek további sorsáról nem szól a fáma. Emléküket ma már csak Illyés gunyoros verse őrzi.

Hargitai Miklós

Kösz, jól

94

Miközben Magyarország leszakadóban van (még régiós összevetésben is), a spanyolok évről évre egy kicsit mindig jobban élnek. A gazdasági növekedés esztendőik óta a legnagyobbak között van az EU-ban, most 2,6 százalékra várják. Az infláció ellenben rekordalacsony, jelenleg 1,9 százalék. A munkanélküliség magas ugyan, de évek óta trendszerűen csökken. Folyamatosan mérséklődik az államadósság. Baloldali kormány van, amely kisebbségben kormányoz – ezek szerint mégsem a (szélső)jobboldali hegemonia egy ország versenyképességének záloga, ahogyan a magyar kormánykommunikáció állítja. A kormányfő környezetével kapcsolatban komoly korrupciós vádak merültek fel – nahát! –, a kormánypárt egyik gyanúba keveredett vezetőjét már letartóztatták, és a kormányfő feleségének érintettségét is érdemben vizsgálják. Nálunk mindkettő elképzelhetetlen lenne, legalább is 2026 áprilisa előtt.

Ha megkérdezi valaki, hogy mi most a helyzet Spanyolországban, dióhéjban ennyit lehet válaszolni neki. Meg azt, hogy a klíma forrósodik, de az idei nyár egy kicsivel hűvösebb (a tenger viszont inkább melegebb) volt a szokásosnál. A tengervíz évek óta melegszik, különösen a partok környékén, ami új fajok megjelenését hozta: a szezonban többek között a portugál gálya és a tengeri fecske is felbukkant, mindkettő rendkívül mérgező.¹ A meglepően csapadékos őszt és tavaszt drasztikusan csapadékhiányos nyár követte. A délspanyol táj, beleértve Andalúziát is, a sivatagi-félsivatagi övezet felé tart, amihez földrajzilag el se kell mozdulni, megoldja helyben a klímaváltozás. A hóhullámok a szokásosnál korábban, rendszerint már májusban megérkeznek, és még szeptemberben is jelentkezhetnek. Az átlagos csapadékmennyiség csökken, a tűzveszély nő. 2025-ben már augusztusig közel tízszer (!) akkora terület égett le, mint tavaly egész évben (380 ezer vs. 42

¹ A portugál gálya egy medúza, a tengeri fecske pedig egy vízben élő házatlan csigaféle. – H. M.